

In de achterliggende periode is een golf van acties en stakingen over Nederland getrokken. Het gaat goed met de bedrijven. Er wordt weer flink verdiend. De mythe van inleveren voor werk houdt geen stand meer. De winsten zijn hoog en de investering in extra arbeidsplaatsen blijft daarbij sterk achter. Het doel van het kabinet Lubbers, de economie 'op orde' te brengen en weer 'gezond te maken', heeft maar een zeer beperkt bereik. Het aantal arbeidsplaatsen ligt in 1989 onder het nivo van 1981 en de inkomens van uitkeringsgerechtigden zijn in diezelfde periode 10 tot 15 procent achtergebleven. Werkne(e)m(st)ers zien de winsten en hun produktiviteit stijgen zonder dat zij daar zelf van profiteren.

Deetmaniakaal onderwijsbeleid

Onderwijs in Opstand?

In de dienstverlenende sektor (ziekenhuizen, onderwijs, enzovoort) woedt, ondanks meevallers en een groeiende economie, nog steeds een rigide bezuinigingsbeleid. De inkomens blijven achter bij het bedrijfsleven en er is nog steeds sprake van ambtenarenkorting. De bezuinigingen betreffen echter ook de afbraak van werkgelegenheid door beddenreductie, vergroting van klassen of sluiting van kleine scholen.

In het begin van het bezuinigingsbeleid van Deetman is daartegen door de onderwijsbonden verzet georganiseerd. In 1983 staakten de leerkrachten één week lang tegen de extra onderwijskorting van 1,65 procent. Na jaren van groeiende winsten en afnemende werkgelegenheid zijn de werkne(e)m(st)ers in de dienstverlenende sektor en het bedrijfsleven het beleid van Lubbers zat. Grafici, bouwvakkers, arbeid(st)ers bij de Hoogovens en verpleegkundigen formuleren eisen voor hoger loon en verbetering van arbeidsomstandigheden. Ook het onderwijs voert actie.

Door vergroten ... verkleinen

Kleine scholen zijn duur, vindt Deetman. Kleine scholen moeten daarom kleiner worden, is de simpele remedie. Niet door het aantal leerlingen te verminderen, dat mag niet. Kinderen zijn immers verplicht tot het volgen van tenminste tien jaar onderwijs. Je maakt de scholen kleiner door op het personeel te minde-

ren. Dat is een goedkope oplossing. Minder leerkrachten betekent minder uitgaven. Verkleinen door de groepen te vergroten; 150 miljoen moet de maatregel van Deetman opleveren. Het leidt tot het ontslag van ongeveer 1.500 leerkrachten. Het voorstel van Deetman tot reductie van het personeelsbestand valt samen met de discussie over de belastingverlichting. Vier miljard terug naar de belastingbetalers. Progressief uiteraard; de mensen met de hoogste inkomens het meest en de laagste inkomens niets of een klein beetje. Dit schiet de mensen in het onderwijs in het verkeerde keelgat. Sinds Deetman de baas is op onderwijs, is de werkgelegenheid dramatisch verminderd. De nieuwste voorstellen van de onderwijsminister vergroten de werkloosheid nog eens extra.

Onderwijs moet beter en goedkoper, vindt hij. Deregulering, schaalvergroting en efficiency zijn daarbij de toverwoorden. Kleine scholen kosten te veel, dat kan zo niet blijven. Op deze gebieden raken de belangen van ouders en leerkrachten elkaar. Samen verzetten zij zich. Schaalvergroting leidt tot afbraak van de onderwijsinfrastructuur in plattelandsgebieden. Ouders maken zich hierover zorgen. De dreigende opheffing van scholen leidt ertoe dat kinderen elders, in een ander dorp of gemeente, onderwijs moeten volgen. De kinderen moeten ver gebracht en gehaald worden. Op de fiets en door wie ...? In de

regel door moeders, trappend door weer en wind in het hollandse polderland? Een weinig aantrekkelijk perspectief en onverteerbaar als op de achtergrond de vier miljard belastingverlaging rondzigt.

Ouders en leerkrachten vinden elkaar in hun gemeenschappelijke strijd voor het behoud van, om het wat oneerbiedig te stellen, de 'dorpsschool'. Naar het zich laat aanzien met succes. Deetman trekt de maatregel voorlopig in. Van uitstel komt misschien wel afstel?

Een euforie trekt door de bond. Deetman is op de terugtocht gedwongen! De acties hebben geleid tot resultaat. Wat is daarvan waar en hoe is het zover gekomen?

Verkeerde afslag

In de achterliggende jaren is in het bijzonder binnen de ABOP een wat wordt genoemd, offensieve vakbondsstrategie ontwikkeld. Deze strategie is, kort samengevat, gebaseerd op de gedachte dat alléén verzet tegen het overheidsbeleid tot niets leidt. Tal van bezuinigingsmaatregelen van Deetman leid(d)en tot afbraak van het onderwijs. Ze zijn het gevolg van de economische crisis en in die zin onvermijdelijk. Acties die zich slechts richten op het tegengaan van bezuinigingen zijn dan ook defensief, zo is de opvatting van het bondsbestuur. Ze zijn gericht op de

handhaving van een bestaande situatie. De vakbeweging zal echter met nieuwe ideeën een offensieve strategie moeten ontwikkelen. Een strategie die de effecten van bezuinigingen op de werkgelegenheid en de kwaliteit van het onderwijs moet voorkomen. Geen acties meer tegen maatregelen, maar “meedenken, meepraten en uitonderhandelen” over de effecten van het bezuinigingsbeleid.

De lezers en lezeressen zullen begrijpen dat rond deze ‘ideologische’ keuze van de bond heel wat discussie is gevoerd. De leden moesten overtuigd worden van de juistheid van de keuze: “geen acties tegen, maar onderhandelingen over en voor ...”. Uitvoerige vergaderingen over hoe het onderwijs het beste de effecten van de komende maatregelen zo klein mogelijk kon houden. De strijdbaarheid van 1983 maakte plaats voor ‘offensieve discussies’ met de passiviteit van het wikken en wegen. Ondanks dit beleid, gericht op werkgelegenheid boven inkomen, zien de mensen in het onderwijs en hun inkomen en hun werkgelegenheid achteruitgaan. Leden haken af. Vakbondsvergaderingen worden zeer matig bezocht. In de wandelgangen en buiten de bond is veel kritiek te horen van mensen die in 1983 nog bereid waren te staken. De ABOP lijkt, op zoek naar nieuwe wegen, de verkeerde afslag genomen te hebben.

Gezondheidszorg en onderwijs

Onderwijs en gezondheidszorg vertonen op veel gebieden overeenkomsten. In beide sectoren maken de werkers zich zorgen over kwaliteitsverlies van het werk en hun arbeidsomstandigheden. In de verpleging is ook veel geld ingeleverd voor behoud van werkgelegenheid. Ook daar is veel werkgelegenheid verloren gegaan en is de werkdruk onaanvaardbaar toegenomen. Daartegen is nu echter een scherp verzet ontstaan. Niet door de bonden georganiseerd, deze hebben zelfs geprobeerd de zaak in te dammen. Van onderaf, door de mensen zelf die in de verpleging of de verzorging werken. Dit verzet richt zich tegen het inleverbeleid van de bonden en voor salarisverbetering.

Wellicht is het verzet in de verpleging een voorbode van het failliet van de ‘offensieve vakbondsstrategie’. De mensen in de gezondheidszorg hebben geen behoefte meer aan ‘offensieve meedenkdiskussies’, maar aan een goed loon en verbetering van de kwaliteit van het werk. Hierbij wordt in de acties, op spandoeken en in spreekkoren steeds nadrukkelijker naar voren gebracht dat verplegen geen ‘nonnenwerk’ meer is. Het werk is zwaar en verantwoordelijk en daar hoort een behoorlijk loon tegenover te staan. Kunnen de acties in het onderwijs vergeleken worden met die in de gezondheidszorg? Ja en nee. De vergelijking gaat op als het gaat om het verzet tegen de continue afbraak van werkgelegenheid en de verslechtering van arbeidsomstandigheden. In het onderwijs worden door de bonden ook looneisen gesteld. In de verpleging is dit echter vanuit de basis gebeurd. Daar heeft het aktiekomitee tegen de heersende vakbondsstrategie in gekozen voor een 5 procent looneis. In de ABOP gaat dat anders. Daar lezen de leden in de krant of het ledenblad dat er een looneis van 5 procent is geformuleerd. Niet 5 procent extra loon, maar ingewikkelder. Een deel loon, een deel werkgelegenheid, een deel dit en een deel dat. In het verleden is op menige vakbondsvergadering uitvoerig gepraat over hoe het beste en met welke doelen kon of moest worden ingeleverd. Een discussie over behoud van prijskompensatie was in die tijd een roeien tegen de stroom op. Je moest niet alleen argumenteren, maar ook bewijzen dat je geen platte materialist was. Nu de bond komt met een looneis, is over de hoogte noch over de invulling met de leden gesproken. Merkwaardig, maar wellicht passend in de strategie waarin op soms schimmige wijze wordt gepraat over defensief en offensief vakbondsbeleid. De leden zullen hoe dan ook moeten volgen. De verplegenden hebben de eigen bonden tot een koerswijziging gedwongen. Maar ook in het onderwijs is het loon weer onderwerp van gesprek en zal als strijdpunt aan betekenis winnen. En dat is een goeie zaak!

Onderwijs voor de vrije markt

Onder het motto “De school op weg naar 2000” ontwikkelt Deetmans ministerie plannen voor het onderwijs aan het einde van deze eeuw en verder. Vooruitlopend hierop trekt dit beleid al diepe sporen in het onderwijs. Voor een goed begrip van de acties in het onderwijs en de daaronder liggende motieven is het van belang dit toekomstige beleid van Deetman eens nader te analyseren. In zijn voorstellen staat de afname van overheidsbemoediging centraal. Besturen en directies van scholen krijgen grotere bevoegdheden. Binnen het beschikbare budget kunnen scholen zelf prioriteiten stellen. Meer schoonmaken of meer boeken, een komputer of een extra leerkracht. Afwegingen die in het bedrijfsleven aan de orde van de dag zijn. Hoe, waarin en met welk doel wordt geïnvesteerd? In het basisonderwijs beperkt deze deregulering zich tot een grotere bestedingsautonomie van de scholen. De effecten daarvan zijn nog overzichtelijk. Het betreft de keuze of dit of dat en niet beide. In het voortgezet onderwijs grijpt deze deregulering echter veel dieper in. Het onderwijs moet bedrijfsmatiger worden georganiseerd. Kontraktonderwijs en concurrentie tussen instellingen moeten de efficiency vergroten. Managers als directeuren, minder vrijheid voor de man of de vrouw voor de klas. Het bedrijfsleven krijgt een grotere invloed op de samenstelling van de leerstof, scholen dienen zich te voegen naar de vraag op de arbeidsmarkt en de heersende conjunctuur. Werken als leerkracht verliest een deel van zijn betekenis. Leren en opvoeden van jongeren kunnen niet meer gezien worden als een roeping of een professie, maar als een baan waarvan vooral anderen de inhoud bepalen. Onderwijsgeevenden worden producenten van door anderen bepaalde kennis. Hier zie je dan ook de parallel met de gezondheidszorg. Leerkrachten en verplegenden zijn eindelijk produktiedeskwaliteitsmedewerkers geworden. Onderhevig aan het krachtenspel van de ‘vrije markteconomie’.

Neo-korporalisme

In een interview met Didaktief (maart 1989) formuleert de voorzitter van het

VNO Van Lede zijn eisen zo. Hij spreekt liever over wensen, maar de boodschap is er niet minder duidelijk om. Onderwijs heeft geen zelfstandige betekenis meer in onze samenleving. Het onderwijs zal zich dienen te schikken naar de wensen en behoeften van het bedrijfsleven. Het onderwijsbestel zal goed opgeleide werkne(e)m(st)ers voor het bedrijfsleven moeten afleveren. Dat is het doel van het onderwijs en daarvoor moet het betaald worden. Als dat niet lukt is het jammer en houdt het op. De leerkracht die daarin het beste slaagt, moet beter beloond worden dan hij of zij die het minder goed doet. Prestatiebeloning zou je het kunnen noemen. De economische ontwikkelingen zijn de motor van het onderwijsbeleid en niet meer de gemeenschappelijk geformuleerde, maatschappelijke behoeften.

In een artikel in Vrij Nederland (15 maart 1989) wordt een toenemende tendens van neo-korporatisme gesignaleerd. Dat betekent dat de maatschappelijke tegenstellingen tussen kapitaal en arbeid worden weggepoetst. Een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid van ieder voor 'onze' economie. We moeten, net als na de tweede

wereldoorlog, met zijn allen de schouders er onder zetten. Deze neo-korporatieve tendens zie je ook in het onderwijs. Het onderwijs zal de tegenstelling tussen kapitaal en arbeid en tussen vraag en aanbod moeten overbruggen.

In het bijzonder de ABOP heeft zich altijd sterk gemaakt voor de kwaliteit van het onderwijs en de maatschappelijke waarde daarvan. Onderwijs moe(s)t mensen meer kansen en een beter maatschappelijk perspectief bieden. Het geschetste, zogenaamde vakbondsoffensief heeft uiteindelijk geleid tot de meedenkstrategie. Neo-korporatisme als resultaat van de behoefte om gehoord te worden door dit kabinet, vergetend dat onze samenleving nu eenmaal tegengestelde belangen kent.

De mensen in de verpleging en de verzorging hebben het begrepen, zij komen weer op voor zichzelf en laten zich niet wegpraten met verhalen over het algemeen belang. De bonden zijn schoorvoetend en morrend gevolgd. De mensen in het onderwijs zullen, gekonfronteerd met eenzelfde situatie, straks de bonden dwingen tot acties ook op het gebied van loon. Het prille begin is aanwezig.

Pieter van der Hijden
(ABOP)